Merja Sinkkonen & Annukka Tapani

Suomalaisessa työelämässä on paljon hyvääkin

Saari, Juho (toim.): *Hyviä uutisia Suomesta. Menestyvän yhteiskunnan tilannekuva.* Tampere: Vastapaino, 2025, 427 s.

Hyviä uutisia Suomesta -kirjan tavoitteena on analysoida ”Suomen institutionaaliseen malliin ja suomalaiseen yhteiskuntaan liittyviä myönteisiä kehityskulkuja ja suhteellisia vahvuuksia” (s. 19). Kirjan otsikossa oleva sana ”hyvä” sekä houkuttelee positiivisella lähestymistavallaan tarttumaan kirjaan että viittaa toisaalta esiin tuotuihin myönteisiin tutkimustuloksiin ja toisaalta käytettyjen mittareiden hyvyyteen ja luotettavuuteen.

Kirja koostuu 21 artikkelista, joilla on peräti 26 kirjoittajaa, kaikki kokeneita tutkijoita. Lukemista helpottaa artikkeleiden samankaltainen rakenne: ensin analysoidaan mennyttä, sitten aihealueen ajankohtaisia teema-alueita ja lopuksi pohditaan tulevaa. Pääpaino on tilastoissa ja kohderyhmää hyvin edustavien kyselyiden tuloksissa. Kirjan runsauden takia meidän oli pakko tehdä valintaa – ja sosiaalipsykologeina, työelämän tutkijoina ja pedagogeina keskitymme tässä arvioinnissa työelämää käsitteleviin lukuihin.

Tarvitaan tosiasioihin perustuvaa työhyvinvointikeskustelua

Tutkimusprofessori Tuomo Alasoini toteaa artikkelissaan työhyvinvoinnin vahvistuneen Suomessa. Hän tukeutuu hyvinvoinnin määrittelyssään Erik Allardtiin, joka

jaottelee hyvinvoinnin kolmeen ulottuvuuteen: elintaso (*having*), yhteisyyssuhteet (*loving*) ja itsensä toteuttaminen (*being*). Näistä ainoastaan elintasoulottuvuutta voidaan mitata objektiivisesti. Työhyvinvointi on systemaattisesti vahvistunut, kun huomioon otetaan myös subjektiiviset kokemukset. Tätä kuvastaa muun muassa se, että ammattitautien ja työtapaturmien määrä on vähentynyt ja palkansaajien ostovoima kasvanut viimeisten lähes 50 vuoden aikana (*having*); työtekijöiden näkemykset yhteisyyssuhteista ovat muuttuneet positiivisemmiksi ja yhä useampi kokee olevansa työyhteisönsä arvostettu jäsen (*loving*); ja itsensä kehittämisen mahdollisuudet työssä ovat parantuneet (*being*). Poikkeuksena ovat työssä koetut vaikuttamismahdollisuudet, joissa ei ole tapahtunut havaittavaa muutosta, sekä epävarmuus ja tähän perustuva työntekijöiden lisääntynyt haavoittuvuus työelämän muutoksissa. Näitä kaikkia voidaan pitää työelämän huonontumisen piirteinä. Myös työntekijöiden fyysinen ja ennen kaikkea psyykkinen oireilu on lisääntynyt, mikä heikentää työhyvinvointia.

Kuten artikkelissa todetaan, meiltä kuitenkin puuttuu optimaalinen työn fyysisten tai psyykkisten vaatimusten tason määrittely, ja keskiarvotarkastelu hämärryttää kokonaiskuvan hahmottamista: vaikka joillakin menee paremmin, voi toisilla mennä samanaikaisesti huonommin. Työhyvinvointi on osa ihmisen kokonaishyvinvointia, ja työhyvinvoinnin mittaamisen tulisikin keskittyä nimenomaan työn tekemisen tapoihin tai työoloihin. Alasoinin mukaan tarvitaan tosiasioihin eikä mielikuviin perustuvaa keskustelua työelämästä.

Suomi tasa-arvon edelläkävijä työelämässä

Naisten aseman vahvistuminen myös työelämässä on yksi suurimmista suomalaisen yhteiskunnan onnistumisista – ellei suurin. Näin toteavat professori Sakari Saaritsa, akatemiatutkija Riina Turunen, professori Jari Eloranta ja professori Jari Ojala artikkelissaan naisten asemasta suomalaisessa yhteiskunnassa. Yleinen oppivelvollisuus säädettiin vuonna 1921, ja vuonna 1992 naiset ohittivat miehet kaikessa korkeakoulutuksessa. Sukupuolten tasa-arvoa työelämässä arvioidaan yleensä työhön osallistumisen, nais- ja miesvaltaisiin aloihin eriytymisen ja työstä saatujen ansiotulojen perusteella. Suomessa naisten työhön osallistuminen on ollut jo pitkään

lähes miesten veroista, mutta vuonna 2023 naisten työllisyysaste (78,0 %) ohitti ensimmäisen kerran miesten työllisyysasteen (77,9 %).

Samalla ammattinimikkeellä työskentelevien miesten ja naisten palkkaero eli niin sanottu selittämätön palkkaero on kaventunut muutamiin prosenttiyksiköihin. Naisten palkkataso on kuitenkin alempi, ja tätä selittää työmarkkinoiden voimakas jakautuminen miesten paremmin palkattuihin aloihin ja naisten matalapalkka-aloihin. Naiset eivät ole välttämättä työllistyneet matalapalkka-aloille, mutta naisten työllistyminen alalle on tehnyt siitä matalapalkka-alan. Näin on käynyt esimerkiksi 1700-luvulla kankaankudonnan kohdalla ja myöhemmin parturi-kampaajien kohdalla. (Tosin tämän kehityskulun voimme todeta katkenneen ainakin lääkärin ammatin osalta: vuonna 2023 Suomessa toimivista lääkäreistä 60 prosenttia oli naisia, eikä palkkatason laskua ole näkyvissä.)

Itsenäinen suomalainen nainen on menestyskertomus, mutta tasa-arvo on hauras. Vuonna 2013 Suomi arvioitiin maailman neljänneksi tasa-arvoisimmaksi maaksi, mutta vuonna 2023 sijoitus oli pudonnut kahdeksanneksi erityisesti siitä syystä, että miesten asema koulutuksessa on heikentynyt ja naisten asema ajankäytössä ja sosiaalisissa aktiviteeteissa on heikentynyt.

Suomen joustavat työmarkkinat palautumassa häiriöstä

Taloustieteilijä Mika Maliranta kuvaa artikkelissaan Suomen työmarkkinoita erityisesti niiden joustavuuden ja sopeutuvuuden näkökulmista. Hän kuvaa Suomea kohdannutta ”luovaa tuhoa” 2000-luvulla: seitsemän vuoden aikana (2009–2016) yrityksistä tuhoutui yli 200 000 työpaikkaa enemmän kuin aiemmalla vastaavalla ajanjaksolla. Erikoisuutena oli se, että näiden työpaikkojen joukossa oli tavallista enemmän korkean tuottavuuden työpaikkoja vientiteollisuuden ytimessä eli paperi- ja elektroniikkateollisuudessa. Yhteenvetona Maliranta toteaa, että Suomen reaalitalouteen iski shokki 2010-luvun vaiheessa.

Työmarkkinoiden joustavuuden Maliranta jakaa joustavuuteen palkkojen määräytymisessä, työvoiman liikkuvuudessa ja työn järjestelyissä työpaikoilla. Näitä kaikkia hän kuvailee useiden aikasarjojen ja tilastojen avulla. Hän toteaa, että Suomen työmarkkinat ovat mainettaan selkeästi dynaamisemmat ja joustavammat, mutta antaa samalla realistisen kuvan tilanteesta toteamalla, että ”Suomen julkisen talouden

tilanne on kiistatta heikko ja tuottavuuden taso selvästi matalampi kuin meille luontevissa verrokkimaissa" (s. 302).

Häiriöstä palautuminen on hänen mukaansa edelleen kesken. Hyvä uutinen lienee se, että jos kehitys jatkuu ilman häiriöitä, vaikutukset todennäköisesti alkavat näkyä aikaisempaa selvemmin koko kansantalouden tuottavuuden – ja sitä kautta talouden – kasvussa.

Lopuksi

Professori Juho Saaren mukaan Suomi on vertailussa muiden maiden kanssa menestynyt paremmin kuin kansantuote ja elinajanodote antaisivat ymmärtää. Useimmilla yhdistelmäindikaattoreilla mitattuna Suomen paikka maailman kärkimaiden joukossa on kiistaton tai ainakin todennäköinen.

Saari kysyy, miten meillä on varaa menestyvään yhteiskuntaan. Vastauksen ytimenä on muuttunut käsityksemme vauraudesta. Luvussa 2 esitetyn määritelmän mukaan se kattaa nyt kaiken yhteiskuntaan kertyneen hyvän, joka kohentaa ihmisten toimintakykyä ja lisää heidän elämänmahdollisuuksiaan. Näitä tekijöitä ovat luottamus, turvallisuus, ympäristön puhtaus, nuorten osallistuminen, työelämän laatu ja ikääntyneiden toimintakyky; ei siis vain omaisuus ja raha. Myös investoinnin käsite on sopimuksenvarainen ja kattaa nykyään aiempaa laajemmin minkä tahansa yhteiskuntaan tai yhteisölle lisäarvoa tuottavan toiminnan. Näin myös käsitys siitä, mihin meillä yhteiskuntana on varaa, on muuttunut.

Kirjan lopussa nostetaan esille tulevaisuususko, joka viime vuosikymmeninä on Suomessa heikentynyt. Suomalaiseen yhteiskuntaan uskovat optimistit ovat kuitenkin edelleen väestössä enemmistönä. Luottamus epävarmuudessa on tulevaisuususkon ytimessä.

Saari pohtii lopuksi, miten teos sijoittuu suomalaisen yhteiskunnan kehityskulkuun: jääkö se osaksi menneen Suomen mallin nostalgiaa vai kartoittaako se uuden ajanjakson saumakohtaa. Toivomme jälkimmäistä.

Kirjoittajat

Merja Sinkkonen

YTT, yliopettaja, Tampereen ammattikorkeakoulu, Soveltavan tutkimuksen keskus;
dosentti, Tampereen yliopisto
sähköposti: merja.sinkkonen@tuni.fi

Annukka Tapani

VTT, lehtori, Tampereen ammattikorkeakoulu, Pedagogiset ratkaisut ja kulttuuri
dosentti, Tampereen yliopisto
sähköposti: annukka.tapani@tuni.fi